

Modül (öneri) No	305
Öğrenme Alanı (Temel konu)	Allah’a İman
Modül (Alt konu)	Kâinatta Tesadüf Var mı?
Amaçlar	- Mevcudatın (varlıkların) oluşumu için aklen mümkün olan yollar arasından sadece "Vahdaniyet" yolunun makul olduğunu, diğer yolların (sebepler, kendi kendine oluşum, tabiat) imkânsızlığını kavrar. - En küçük bir canlıdan en büyük sistemlere kadar kâinattaki her şeyin hassas bir ölçü (mizan) ve ilimle var edildiğini anlar. - Kâinattaki harika sanatın, şuursuz ve cansız sebeplerin eseri olamayacak kadar mükemmel bir intizama sahip olduğunu fark eder.
Süre	40 dk.
Seviye	Seviye-2
Yöntem ve Teknik-Etkinlik	Beyin Fırtınası: Bir aşçı olmadan mutfak malzemelerinin kendi kendine bir çorbaya dönüşüp dönüşmeyeceği üzerine özgün fikirler üretilmesidir. Soru-Cevap: Malzemelerin oranları, temini ve bir araya gelme süreçleri üzerinden mantıksal sorgulamalar yapılmasıdır.
Materyal ve Teknoloji	Mutfak malzemeleri
İşleniş/Öğrenme-öğretme süreci	Giriş ve Uygulama: Sınıfa tarhana çorbası için gerekli olan su, tarhana, nane, yağ ve salça gibi malzemeler getirilir. Malzemeler tezgâha konulur ancak hiç kimse onlara dokunmaz. Beyin Fırtınası: Öğrencilere şu soru yöneltilir: <i>"Biz bu malzemelere dokunmadan, bir aşçı müdahale etmeden, sadece bekleyerek bu malzemelerin lezzetli bir çorbaya dönüşme ihtimali nedir?"</i>. Analoji (Eczane Misali): Metindeki "Eczane" örneği ile çorba örneği birleştirilir. Nasıl ki bir eczanedeki şişelerin tesadüfen devrilip tam ölçüsünde karışarak hayat veren bir macun (tiryak) oluşturması aklen imkânsızsa; kâinattaki elementlerin de tesadüfen birleşip bir sineği veya bir çiçeği oluşturması aynı derecede imkânsızdır. Sorgulama: "Çorbayı kim yapacak?" sorusu üzerinden, kör ve sağır sebeplerin (ateşin, suyun, tencerenin) tek başına çorba yapamayacağı, mutlaka bir irade ve ilim sahibi (Aşçı/Sâni) gerektiği vurgulanır.

Ölçme ve Değerlendirme	• Senaryo Temelli Yazım: Öğrencilerden şu soruya cevap veren kısa bir metin yazmaları istenir: <i>"Eğer birisi size 'Kâinat kendi kendine, tesadüfen oluştu' deseydi, mutfaktaki çorba malzemelerini örnek vererek onu nasıl ikna ederdiniz?"</i>. • Tartışma: Yazılan cevaplar sınıfta okunur. "Hassas ölçü" (mizan) ve "sanatlı yaratılış" kavramlarının bu cevaplarda ne kadar yer aldığı öğretmen rehberliğinde değerlendirilir.
İlişkili metinler	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ¹ Mukaddime Ey insan! Bil ki, insanların ağzından çıkan ve dinsizliği işmam eden dehşetli kelimeler var; ehl-i iman bilmeyerek istimal ediyorlar. Mühimlerinden üç tanesini beyan edeceğiz: • Birincisi: Evcedethü'l-esbab, yani, "Esbab bu şeyi icad ediyor." • İkincisi: Teşekkele binefsihî, yani, "Kendi kendine teşekkül ediyor, oluyor, bitiyor." • Üçüncüsü: İktezathü't-tabiat, yani, "Tabiîdir, tabiat iktiza edip icad ediyor." Evet, madem mevcudat var ve inkâr edilmez. Hem her mevcut sanatlı ve hikmetli vücuda geliyor. Hem madem kadim değil, yeniden oluyor. Her halde ey mülhid, bu mevcudu, meselâ bu hayvanı, ya diyeceksin ki esbab-ı âlem onu icad ediyor, yani esbabın içtimasında o mevcut vücut buluyor veyahut o kendi kendine teşekkül ediyor veyahut tabiat muktezası olarak, tabiatın tesiriyle vücuda geliyor veyahut bir Kadîr-i Zülcelâl'in kudretiyle icad edilir. Madem aklen bu dört yoldan başka yol yoktur. Evvelki üç yol muhal, battal, mümteni, gayr-i kabil oldukları kat'î ispat edilse, bizzarure ve bilbedahe dördüncü yol olan tarîk-ı vahdaniyet şeksiz, şüphesiz sabit olur. AMMA BİRİNCİ YOL ki, esbab-ı âlemin içtimayla teşkil-i eşya ve vücut-u mahlûkattır. Pek çok muhalâtından yalnız üç tanesini zikrediyoruz. BİRİNCİSİ Bir eczahanede, gayet muhtelif maddelerle dolu, yüzer kavanoz şişeler bulunuyor. O edviyelerden, zîhayat bir macun istenildi.

¹ Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Hem hayattar, harika bir tiryak, onlardan yapılmak icab etti. Geldik, o eczahanede, o zîhayat macunun ve hayattar tiryakın çoklukla efradını gördük. O macunlardan her birisini tetkik ettik.

Görüyoruz ki o kavanoz şişelerden her birisinden, bir mizan-ı mahsusla, bir iki dirhem bundan, üç dört dirhem ötekinden, altı yedi dirhem başkasından ve hakeza muhtelif miktarlarda eczalar alınmış. Eğer birinden, bir dirhem ya noksan veya fazla alınsa, o macun zîhayat olamaz, hasiyetini gösteremez. Hem o hayattar tiryakı da tetkik ettik. Her bir kavanozdan bir mizan-ı mahsusla bir madde alınmış ki zerre miktarı noksan veya ziyade olsa tiryak hassasını kaybeder. O kavanozlar elliden ziyade iken, her birisinden ayrı bir mizanla alınmış gibi ayrı ayrı miktarda eczaları alınmış.

Acaba hiçbir cihette imkân ve ihtimal var mı ki o şişelerden alınan muhtelif miktarlar, şişelerin garip bir tesadüf veya fırtınalı bir havanın çarpmasıyla devrilmesinden, her birisinden alınan miktar kadar, yalnız o miktar aksın, beraber gitsinler ve toplanıp o macunu teşkil etsinler? Acaba bundan daha hurafe, muhal, bâtil bir şey var mı? Eşek muzaaf bir eşekliğe girse, sonra insan olsa “Bu fikri kabul etmem” diye kaçacaktır. İşte bu misal gibi her bir zîhayat elbette zîhayat bir macundur. Ve her bir nebat, hayattar bir tiryak gibidir ki, çok müteaddit eczalardan, çok muhtelif maddelerden, gayet hassas bir ölçüyle alınan maddelerden terkiib edilmiştir. Eğer esbaba, anâsıra isnad edilse ve “Esbab icad etti” denilse, aynen eczahanedeki macunun, şişelerin devrilmesinden vücut bulması gibi, yüz derece akıldan uzak, muhal ve bâtıldır.

Elhâsıl, şu eczahane-i kübra-i âlemde, Hakîm-i Ezelî’nin mizan-ı kaza ve kaderiyle alınan mevadd-ı hayatiye, hadsiz bir hikmet ve nihayetsiz bir ilim ve her şeye şâmil bir irade ile vücut bulabilir. “Kör, sağır, hudutsuz, sel gibi akan küllî anâsır ve tabâyî ve esbabın işidir” diyen bedbaht, “O tiryak-ı acib, kendi kendine, şişelerin devrilmesinden çıkıp olmuştur” diyen divane bir hezeyancı, sarhoş bulunan bir ahmaktan daha ziyade ahmaktır. Evet, o küfür ahmakane, sarhoşâne, divanece bir hezeyandır.

İKİNCİ MUHAL

Eğer her şey, Vahid-i Ehad olan Kadîr-i Zülcelâl’e verilmezse, belki esbaba isnad edilse, lâzım gelir ki, âlemin pek çok anâsır ve esbabı, her bir zîhayatın vücutunda müdahalesi bulunsun. Halbuki sinek gibi bir küçük mahlûkun vücutunda, kemal-i intizamla, gayet hassas bir mizan ve tamam bir ittifakla, muhtelif ve birbirine zıt, mübayin esbabın içtimâi o kadar zâhir bir muhaldır ki, sinek kanadı kadar şuuru bulunan, “Bu muhaldır, olamaz” diyecektir.

Evet, bir sineğin küçücük cismi, kâinatın ekser anâsır ve esbabıyla alâkadardır, belki bir hülâsasıdır. Eğer Kadîr-i Ezelî’ye verilmezse, o esbab-ı maddiye, onun vücutu yanında bizzat hâzır bulunmak lâzım; belki onun küçücük cismine

girmek gerektir. Belki cisminin küçük bir numunesi olan gözündeki bir hücre sine girmeleri icab ediyor. Çünkü sebep maddî ise, müsebbebin yanında ve içinde bulunması lâzım geliyor. Şu halde, iki sineğin iğne ucu gibi parmakları yerleşmeyen o hücrecikte, erkân-ı âlem ve anâsır ve tabâyîîn, maddeten içinde bulunup, usta gibi içinde çalıştıklarını kabul etmek lâzım geliyor. İşte Sofestâin en eblehleri dahi böyle bir meslekten utanıyor.

ÜÇÜNCÜ MUHAL

الْوَّاحِدُ لَا يَصُدُّ إِلَّا عَنِ الْوَّاحِدِ kaide-i mukarreresiyle, “Bir mevcudun vahdeti varsa, elbette bir vahidden, bir elden sudûr edebilir.” Hususan o mevcut, gayet mükemmel bir intizam ve hassas bir mizan içinde ve camî’ bir hayata mazhar ise, bilbedahe, sebep-i ihtilâf ve keşmekeş olan müteaddit ellerden çıkmadığını, belki gayet kadîr, hakîm olan bir tek elden çıktığını gösterdiği halde; hadsiz ve câmid ve cahil, mütecaviz, şuursuz, karma karışıklık içinde, kör, sağır esbab-ı tabiiyenin karma karışık ellerine – hadsiz imkânât yolları içinde ve içtima ve ihtilâtle o esbabın körlüğü, sağırlığı ziyadeleştiği halde– o muntazam ve mevzun ve vahid bir mevcudu onlara isnad etmek, yüz muhali birden kabul etmek gibi akıldan uzaktır.

Haydi bu muhalden kat'-ı nazar, esbab-ı maddiyenin elbette tesirleri, mübaşeretle ve temasla olur. Halbuki o esbab-ı tabiiyenin temasları, zîhayat mevcutların zâhirleriyle. Halbuki görüyoruz ki, o esbab-ı maddiyenin elleri yetişmediği ve temas edemedikleri o zîhayatın bâtını, on defa zâhirinden daha muntazam, daha latif, sanatça daha mükemmeldir. Esbab-ı maddiyenin elleri ve aletleriyle hiçbir cihetle yerleşemedikleri, belki tam zâhirine de temas edemedikleri küçücük zîhayat, küçücük hayvancıklar, en büyük mahlûklardan daha ziyade sanatça acib, hilkatçe bedî’ bir surette oldukları halde, o câmid, cahil, kaba, uzak, büyük ve birbirine zıt olan sağır, kör esbaba isnad etmek, yüz derece kör, bin derece sağır olmakla olur!

(Lem’alar, s. 295-298, Yeni Asya Neşriyat, Eylül-2022)

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ²
وَأَنْخِرْ دَعْوَاهُمْ أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ³

² Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bizim hiçbir bilgimiz yoktur. Sen herşeyi hakkıyla bilir, her işi hikmetle yaparsın (Bakara Suresi: 32.)

³ Duaları şu sözlerle sona erer: “Ezelden ebede kadar her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet, Âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur” (Yunus Suresi: 10.)